

Wallerstein vs. Huntington – nejznámější koncepce globálního systému

Immanuel M. Wallerstein: Teorie světového systému

Wallerstein předpokládá, že zárodek dnešního hospodářského systému vznikl v 16. století v souvislosti s dělbou práce mezi merkantilistickými obchodními státy severozápadní Evropy (Nizozemsko, Anglie, severní Francie, Flandry) a obilnářskými oblastmi kolem Baltského moře (dnes severní Německo a Polsko). Teorie vychází z analýzy historickogeografického vývoje (resp. předpokladů) a jejím základem je kapitalistická ekonomika a logika jejího fungování. Popisuje vztahy mezi státy, resp. zónami, světa.

Státy světa dělí do tří kategorií (zón):

Jádro (*core*)

Civilizační centrum (invence, kreativita), dynamické centrum, které do svého okolí vysílá určité podněty (ekonomické, technologické, ideologické, kulturní). Jsou to země technicky vyspělé, kde většina investic plyne do vývoje a technologií. Tyto země vykořisťují periferii a využívají semiperiferní státy. V globální produkčních sítích i v geopolitických systémech jsou na vrcholu hierarchie.

Semiperiferie (*semi-periphery*)

Vzdálenější, ovlivněna jádrovou civilizací (udržuje s ní styky), podněty jdou až k ní. Přijímá hlavně technické inovace, ale ponechává si vlastní kulturní identitu a hodnotovou orientaci. Nemusí však mít o jádrové civilizaci tušení, není kontrolována a ovládána jako periferie, vybírá si pouze to, co se hodí, vyvíjí se samostatně. Pokud vzniká nová jádrová civilizace, může vzniknout pouze v rámci semiperiferie. Tyto země také vykořisťují periferii, a to buď samy za sebe, nebo jako zprostředkovatel jádra.

Periferie (*periphery*)

Není součástí jádrové civilizace, je na ní závislá; jádrová civilizace si periferii sama vytváří a udržuje v určitém postavení (ekonomicky ji vykořisťuje); periferie poskytuje suroviny, prochází akulturací a mění se pod vlivem civilizačního jádra jak kulturně,

tak sociálně (kopíruje životní styl jádrové civilizace). Země v periferii poskytují jádru a semiperiferii levnou pracovní sílu a své zdroje. Jsou vykořisťovány.

Znaky světového systému podle Wallersteina:

- polaritu jádro vs. periferie doplňuje o semiperiferii (vyjádření kontinuity a možnosti přesunu států mezi zónami směrem „nahoru“ i „dolů“; např. „asijští tygři“ z periferie do semiperiferie, dnes např. Korea již v jádru)
- neudržitelná asymetrie bohatství a moci
- globální diferenciace má dominantně ekonomické příčiny, zdůrazňuje nespravedlnost a vykořisťování periferie jádrem
- globální problémy jsou dominantně sociální povahy (sociální nerovnosti, chudoba)
- klade důraz na integrační efekty (sdružování v nadnárodních ekonomických, ale i politických organizacích)
- poukazuje na neudržitelnou spotřebu jako globální hrozbu
- světový systém se dynamicky rozvíjí: rozpíná se (expanduje i do regionů relativně nezapojených do systému); vazby v systému se prohlubují; světová ekonomika se vyvíjí v cyklech; přítomnost zemí v kategoriích (zónách) světového

Pavel Chromý Miroslav Šifta

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta; katedra sociální geografie a regionálního rozvoje;
pavel.chromy@natur.cuni.cz
miroslav.sifta@natur.cuni.cz

Immanuel M. Wallerstein

Immanuel M. Wallerstein (* 28. září 1930 New York) je americký sociolog, historik a ekonom. Wallersteinova akademická a profesní kariéra začala na Columbijské univerzitě, kde se později stal docentem sociologie. Vyučoval i na McGill University v Montrealu, na Binghamton University v New Yorku a hostoval na mnoha univerzitách po celém světě. Od roku 2000 působí jako vedoucí výzkumný pracovník na univerzitě v Yale. Je autorem Teorie světového systému.

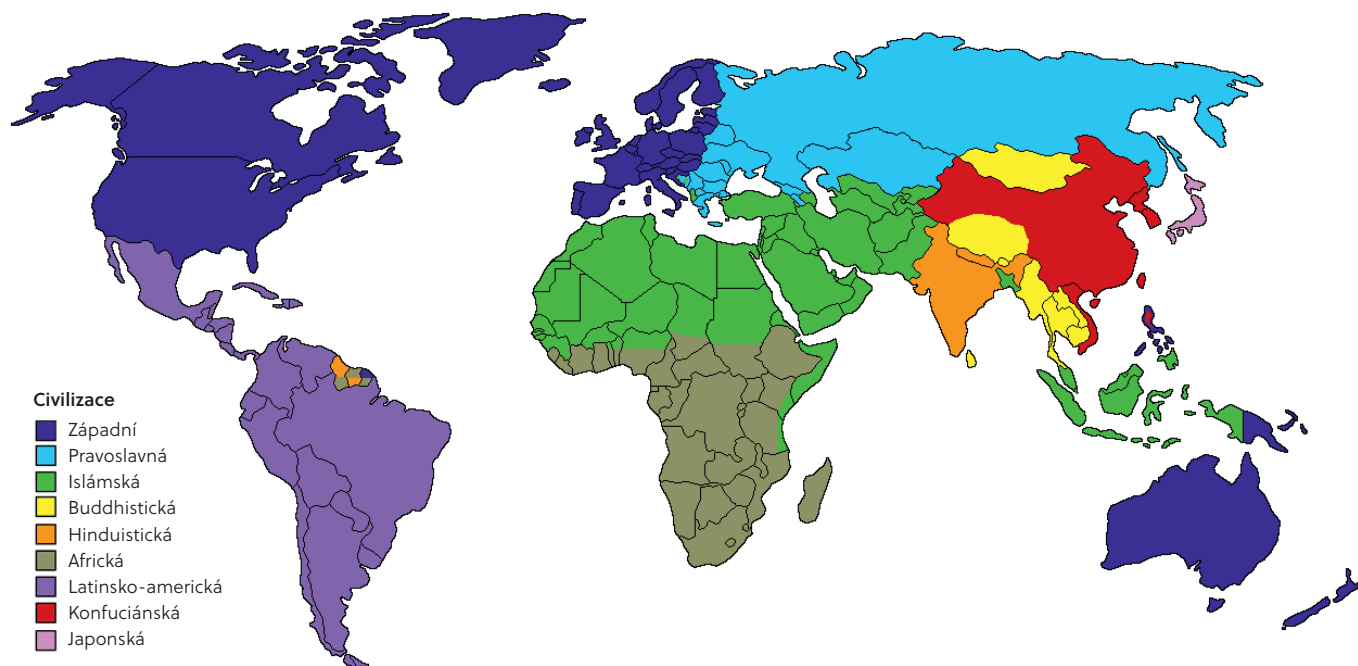

WALLERSTEIN, I. M. (1991): *Geopolitics and Geoculture*. Cambridge University Press, Cambridge.

WALLERSTEIN, I. M. (2004): *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press, Durham.

OBR. 1 Světový systém a model jeho fungování podle Wallersteina (2004)

OBR. 2 Světové civilizace podle Huntingtona (1996)

systemu není neměnná (země mohou vykazovat vzestupnou i sestupnou mobilitu); politickou nadstavbou fungování světového systému jsou velmoci, které v něm dominují; neustále se polarizuje (zvětšují se ekonomické i sociální rozdíly mezi jednotlivými regiony)

CITÁT: „Aby kapitalistická ekonomika byla kapitalistickou, musí mít své jádro, periferii a semiperiferii, musí mít své bohaté země i své chudé země, stejně jako musí mít své kapitalisty, pracující a nezaměstnané.“

Samuel P. Huntington: Střet civilizací

Huntington tvrdil, že budoucí války budou probíhat ne mezi zeměmi, ale mezi kulturami a že islámský extremismus se stane největší hrozbou pro světový mír. Huntingtonovi je připočítáno, že pomáhá utvářet názory USA na civilně-vojenské vztahy, politický vývoj a vládu.

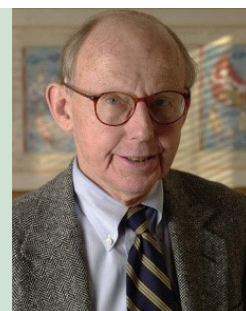
Článek (1993) a kniha *Střet civilizací* (1996) vyvolal velkou polemiku, protože proti představě „konce dějin“ (např. Francis Fukuyama) a očekávání pokojného vítězství demokracie po pádu komunistických režimů postavil představu několika soupeřících civilizací, z nichž zejména hinduistická, konfuciónská a islámská jsou podle Huntingtona na vzestupu. Obecně uvádí devět civilizací: západní, pravoslavná, islámská, buddhistická, hinduistická, africká, latinsko-americká, konfuciónská a japonská. Budoucí konflikty nebudou konflikty mezi státy, ale mezi kulturami a civilizacemi, budou probíhat především podél tzv. zlomových linií (hranic), kde se civilizace střetávají. 21. století se stane dějištěm střetů, srážek a bojů mezi civilizacemi. Huntington předpokládal, že největší nebezpečí bude představovat konflikt mezi civilizacemi západní a islámskou. „Západ“ se na tyto konflikty má připravit, případně zasahovat.

Samuel P. Huntington

Samuel P. Huntington (* 18. dubna 1927, † 24. prosince 2008) byl americký politolog, poradce amerického prezidenta Cartera a akademik. Studoval na univerzitě v Yale, promoval na Harvardově univerzitě, kde také od doktorátu v roce 1950 učil, a kde byl ředitelem Harvardova Centra pro mezinárodní záležitosti. Proslavil se svou teorií Střetu civilizací.

HUNTINGTON, S. P. (1993): *The Clash of Civilizations?* Foreign Affairs, 72(3), 22–49.

HUNTINGTON, S. P. (1996): *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. Simon & Schuster, New York.

Znaky světového systému podle Huntingtona:

- hnacími silami světového systému již nejsou národní státy a ideologie, ale civilizace vymezené náboženskými, právními a kulturními tradicemi
- globální politika bude formována především kulturními rozdíly
- pokud propukne válka, budou se týkat celých civilizací
- právě na rozhraní kultur – ve „zlomových liniích“ – se nacházejí ohniska napětí/konfliktů (mohou přerůst ve střety mezi civilizacemi)
- konflikty jsou způsobovány změnami mocenské rovnováhy mezi Západem a někdejšími koloniálními oblastmi tzv. třetího světa
- ekonomický, vojenský i politický růst asijských civilizací, především markantní vzestup Číny
- kulturní obrat nezápadních společností k domácím tradicím
- demografická exploze
- konflikty vyvolané militantností islámu

CITÁT: „Každá civilizace se vidí jako střed světa a svou historii považuje za nezávadnější příběh v dějinách lidstva.“